

Deák Izabella

A NÉP NEVÉBEN? AZ ALKOTMÁNYOS DEMOKRÁCIA LEHETSÉGES VÁLTOZATAI ÉS VALÓS RIVÁLISAI

KONFERENCIA BESZÁMOLÓ

A Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Alkotmányjogi Tanszéke és a Közép-európai Egyetem Politikatudományi Tanszéke konferenciát szervezett a hazai alkotmányos rendszer átalakításának hatásairól, amelyre 2016. január 12–13-án került sor. Az esemény célkitűzése az volt, hogy a megváltozott alkotmányos rendszerről párbeszédet folytathassanak egymással az alkotmányjogászok, a politikai filozófusok és az empirikus kutatásokban jártas társadalomtudósok.

A konferencia nyitóelőadását Kis János tartotta, „Az autokráciák fogalmi topográfiájához” címmel, mellyel az autokrácia és demokrácia határaitól szóló fogalmi vitákhoz kívánt kapcsolódni. Kis hangsúlyozta, hogy az autokráciák nem egyszerűen kevésbé demokratikusak – mint a demokráciák –, hanem antidemokratikusak. A megkülönböztetés érdekében először az elhatárolás szempontjából releváns tulajdonságokat kell azonosítani. Ennek kapcsán említette, hogy minden ember erkölcsi státusza egyenlő, függetlenül a köztük lévő különbségektől, a politikai intézmények egyenlőtlenséget visznek az emberek közötti viszonyokba. Kis szerint ez feszültségforrás, ugyanakkor ez a szembenállás az alapja a népszuverenitásnak. Ahhoz, hogy egy politikai rendszer az egyenlők kollektív önkormányzatát valósítsa meg, további eljárási és tartalmi feltételeknek kell teljesülnie. Eljárási feltétel az, hogy az állam legfőbb döntéshozóit az államnak alávetett személyek választják periodikusan ismételt, szabad és tisztességes választásokon; az, hogy közhatalmi döntéseket kizárólag választott tisztségviselők hozhatnak, valamint az, hogy a hatalmi ágak egymástól függetlenül léteznek. Tartalmi feltétel, hogy minden állampolgár részére biztosítsák a politikai jogok összességét; hogy az állam tartsa tiszteletben, és védje állampolgárai alapvető emberi jogait; illetve az, hogy jogsérelem esetén mindenkinek legyen lehetősége tisztességes eljárást lefolytató bírósághoz fordulni. Az e követelmények összességét el nem fogadó retorikájában megjelent az illiberális demokrácia fogalma, mely a demokrá-

ciához hasonlatos politikai struktúrát jelent, amely azonban a liberalizmus által elvárt feltételeket nem teljesíti. Kis azt vizsgálta ezek után, hogy milyen messzire távolodhat el egy rendszer a deklarált feltételek ideális állapotától ahhoz, hogy még demokratikusnak minősülhessen. Három megközelítést vázolt fel: az alrendszer szintű, a rendszer szintű aggregáló és a szisztematikus elemzést. Kis a szisztematikus elemzés mellett érvelt, amelyet a választási rendszer vizsgálatával szemléltetett. Konklúziója szerint a törvényhozási váltógazdálkodást biztosító választási rendszer, a független közszolgálati média, a plurális kereskedelmi média és a független jogállami intézmények hanyatlása veszélybe sodorja a demokrácia stabilitását, mivel ezek által romlani fog a rendszer önkorrekciós képessége, ami meglátása szerint meg is történt a már autokráciának tekinthető Nemzeti Együttműködés Rendszerében.

Az előadáshoz Tóth Gábor Attila fűzött kommentárt, amelyben bemutatta Kis János álláspontjának politikai filozófiai alapjait. Rámutatott, hogy a hazai alkotmányelméleti műhelyekben az a hibás felfogás dominál, hogy ha egy szerző hipotézise vagy következtetése szerint a jelenlegi rendszer még demokrácia, akkor az szakmai álláspontnak minősül, de ha valaki úgy tartja, hogy ez egy autoriter rezsim, akkor álláspontját politikainak bélyegzik. Az előadásban megnevezett demokráciakritériumokról úgy vélte, hogy rugalmasan szemlélve alkalmasak a fogalom körülírására. Szerinte a felsoroltakon túl a demokrácia fokmérője a civilszféra, a „watchdog” szervezetek helyzete, a piaci koordináció és a magántulajdoni viszonyok elismerése, valamint az európai és globális együttműködésben való konstruktív részvétel. A poszt-nemzeti európai kísérletet az állami és nemzetközi alkotmányosság kivételes keverékének nevezte. Demokratikus irányú továbbfejlesztése keverseresnek mutatkozik, mindazonáltal elvi indokok mellett a társadalmi és természeti változásokból is az következik, hogy nincs visszaút a nemzetállamnak nevezett egységek főhatalmához. Vagy ha mégis,

akkor az autokrácia zsákutcájába vezet. Zárásként megfogalmazta a konferencia egyik legfontosabb kérdését: „Bár Magyarország az autokratikus térfélre került, és számos hasonló autoriter rendszer tűnik fel a horizonton, de miért is kellene ezekhez az aggasztó tendenciákhoz igazítani a demokratikus elveket?”

A konferencia második napja „Az alkotmányosság és ténszerűség” című szekcióval kezdődött, melynek elnöke Ludassy Mária volt. Az első előadó, Győrfi Tamás abból az állításból indult ki, hogy az alkotmányelméleten belül egyaránt helye van konceptuális elemzésnek, az igazolási célú normatív elméleteknek és a leíró elméleteknek. Összehasonlításképpen említett, hogy míg a Constitute Projectnek köszönhetően az alkotmányjogászok a világ összes alkotmányát tanulmányozni tudják, addig a bírói jogfejlesztés empirikus tanulmányozása Európában erősen korlátozott, miközben a hibrid politikai rendszerek felvetnek olyan kérdéseket, amelyek jelentősek lehetnek az empirikus kutatások szempontjából. Tézise arra irányult, hogy az empirikus társadalomtudományi kutatások eredményei akár a normatív célú igazolási elméletek részeit is képezhetik, amely elméletek általában politikai, önmagukban nem alkalmazható elvekre alapulnak. Véleménye szerint az intézmények közötti választásban nagyobb szerepet kellene kapniuk az empirikus megközelítéseknek.

Muraközy Balázs, a következő előadó, közgazdasági nézőpontból elemezte, hogy a különböző jogállami, gazdasági intézmények hogyan függnek össze a fejlettséggel és a gazdasági növekedéssel, milyen csatornákon keresztül hatnak, és ehhez hogyan kapcsolódik a pénzügyi rendszer. Rámutatott, hogy gazdasági szempontból is meghatározó, hogy egy állam autokratikus vagy demokratikus módon működik-e. Az általános mutatókat tekintve, autokratikus berendezkedés mellett a gazdaság növekedése lassabb, mint a demokratikus államokban. Mégis, az autokráciák egy kisebb csoportjában különösen gyorsan növekedett a gazdaság; azokban, amelyekben a rezsím elszámoltatható, ahol az uralmon lévő elit hatalma nem függ a vezetőtől. A gazdasági intézmények megmagyarázzák a gazdasági fejlettség terén tapasztalható különbségek nagy részét, de a fejlettség is hathat az intézményekre; sőt, további tényezők is hatnak mindkettőre. Egy „kvázi kísérlet” keretein belül – statisztikai trüffel – azonosíthatjuk az oksági összefüggéseket. A koncepció szemléltetésére a gyarmatosítást alkalmazta: ha vonzó

volt egy terület az érkező gyarmatosítók számára, akkor odavándoroltak, és jó intézményeket hoztak létre; ha nem, akkor kis számban mentek oda, és kizsákmányoló intézményeket építettek ki. Három fajta jogintézményt emelt ki, amelyek elsődlegesen hatnak a növekedésre: a tulajdonjogi biztonsága, a szerződések kikényszeríthetősége és a pénzügyi jog rendszerének eredete.

E két előadáshoz Sík Domonkos fűzött észrevételeket. Zavarónak találta, hogy a különböző empirikus megközelítések nem specifikálva jelentek meg; ugyanis, ha közgazdaságtani, szociológiai stb. szempontból vizsgálunk egy kérdést, más és más eredményre jutunk. Felvetése szerint érdemes lenne megvizsgálni, hogy milyen állampolgári kultúrákba ágyazódnak bele a különböző alkotmányok. Ha a magyarországi társadalmat vesszük górcső alá, akkor azt láthatjuk, hogy számottevőek a közönyös vagy a demokratikus értékekkel nem feltétlenül azonosuló rétegek. Sík kérdésként vetette fel, hogy kell-e ehhez a helyzethez viszonyulnia egy alkotmánynak. Hozzászólása második felében az elszámoltatható autokráciákkal kapcsolatban a mikroszintű politikai cselekvés dimenzióját vetette fel: illetve azt, hogy van-e a hierar-

chikus viszonyokban lehetőség a leváltásra. E lehetőség hiányában ugyanis kialakul a tanult tehetetlenség: annak megszokása, hogy az ember nem teheti meg azt, amit szeretne, és ez passzív habitushoz vezet, ami kihat nem csak a politikai, hanem a gazdasági cselekvésre is.

Győrfi Tamás viszontválszában kifejtette, hogy nem tartja szükségesnek az empirikus megközelítések specifikációját,

mert amikor az intézmények episztemológiai és motivációs kérdéseit vizsgáljuk, akkor a felmerülő kérdésekre különböző társadalomtudományok tudnak válaszolni.

A második szekció a „Demokrácia” nevet viselte. Első előadóként Bódig Mátyás a liberális politikaelmélet szempontjából fogalmazott meg egy aggályt; mégpedig azt, hogy az alkotmányos demokrácia túlzottan tökéletesnek tűnik. Ebből kiindulva a demokráciák előtt álló kihívásokat vette számba. Az egyik ilyen kihívás az, hogy az alkotmányos demokrácia intézményeinek és mechanizmusainak működtetéséhez elengedhetetlen tudással csak kevesen rendelkezhetnek, ezért az intézményeket nagyon gyakran kisorsjáltja az elit, illetve meghatározóvá válik az elit által kialakított képviselési mechanizmus, és ez eleve kizárja a demokráciát. Szintén nehéz kérdés, hogy az

KIS JÁNOS SZERINT A TÖR-
VÉNYHOZÁSI VÁLTÓGAZ-
DÁLKODÁST BIZTOSÍTÓ VÁ-
LASZTÁSI RENDSZER, A FÜG-
GETLEN KÖZSZOLGÁLATI MÉ-
DIA, A PLURÁLIS KERESKE-
DELMI MÉDIA ÉS A FÜGGET-
LEN JOGÁLLAMI INTÉZMÉ-
NYEK HANYATLÁSA VESZÉLY-
BE SODORJA A DEMOKRÁCIA
STABILITÁSÁT

alkotmányos demokrácia hogyan ágyazható be a globalizáció által teremtett politikai és társadalmi feltételek közé anélkül, hogy felerősödne a feszültségek. Bonyolítja a helyzetet, hogy az alkotmányos demokrácia magába foglalja azt a bizonytalan ígéretet, miszerint a politikai intézmények képesek lesznek a létbiztonság garantálására, miközben valójában csak korlátozott felelősséget vállalhatnak e kérdésben. A létbiztonságot fenyegető folyamatoknak való kitettség fokozza azt a benyomást, hogy az alkotmányos demokrácia hamis ígéretnek bizonyult. A másik feszültségpont az állampolgárság kizáró karakterének felerősödése a globalizációs folyamatok közepette. A migrációs jelenségek miatt az emberek nem érzik a létező keretek nyújtotta védelmet, és ez a kihívás nem kezelhető az állampolgárság kiterjesztésével. Valójában az állampolgárság megszerzése egyre nehezebbé válik, és ehhez kapcsolódik még az effektív állampolgárság szükségése is. A két jelenség az illegális bevándorlók státuszában találkozik össze, amely a kiszolgáltatottság és hatalomnélküliség új paradigmájává vált. Bódig szerint a globalizáció politikai hatásaira és a hatalomvesztés élményére adandó megfelelő reakció az autoritativ kompetenciák újraelosztása a nemzetközi, a nemzeti és a lokális intézmények között.

A következő előadó, Miklósi Zoltán a liberális demokráciák közvéleményére jellemző érzületből indult ki, amely szerint kicsúszóban vannak a politikai döntések az állam irányítása alól kicsúszóban. Szembeállította a demokrácia keretein belüli helyreállítást szorgalmazókat azokkal, akik túl kívánnak lépni a liberális demokrácia állagjavításán, mert úgy gondolják, hogy képviselői intézmények passzivitásra kárhozzátják a társadalmat, és inkább a részvételi demokráciát részesítenék előnyben, hogy a polgárok folyamatosan és aktívan részt vehessenek a közügyek formálásában. A részvételi demokrácia követelése sokszor kiegészül annak megállapításával, hogy a gazdasági és politikai elitekhez tartozók szerint a nép képtelen politikailag kompetens döntéseket hozni. Miklósi cáfolta a részvételi demokrácia híveinek azt a vádját, miszerint a liberális demokrácia híveiben olyan empirikus alapú vélekedések élnek a választókról, amelyek ellentétesek a morális egyenlőség eszméjével. A képviselői intézmények egyfajta politikai munkamegosztásra irányulnak, amelynek keretében a nép kollektíve jelöli ki a politikai cselekvés céljait, a képviselői intézmények feladata pedig a megfelelő eszközök megtalálása a célokhoz. Ugyanakkor a liberális demokráciák már jó ideje olyan fel-

BÁR MAGYARORSZÁG AZ AUTOKRATIKUS TÉRFÉLRE KERÜLT, ÉS SZÁMOS HASONLÓ AUTORITER RENDSZER TŰNIK FEL A HORIZONTON, DE MIÉRT IS KELLENE EZEKHEZ AZ AGGASZTÓ TENDENCIÁKHOZ IGAZÍTANI A DEMOKRATIKUS ELVEKET?

adatokkal szembesülnek, amelyek messze meghaladják bármely nemzeti kormány cselekvési lehetőségeit. A rendelkezésre álló nemzetközi intézmények még gyengék a feladatok súlyához képest, ezért gyakran a nemzetállami cselekvés korlátjaiként tűnnek fel, emiatt a közvélemény a problémákat érzékeli ugyan, de a lehetséges megoldásokat kontraproduktívnak látja. Miklósi ennek dacára a nemzetközi politikai integráció elmélyítését, valamint a nemzetközi intézmények feletti hatékony politikai kontrol kialakítását szorgalmazta, mert szerinte a nemzetállami keretek közé való visszatérés a céllal ellentétes irányba vezetne.

A panel előadásaihoz Gagyi Ágnes fűzött megjegyzéseket. A felmerülő kérdéseket a fejlett világban megjelenő mozgalmak felől közelítette meg, amelyek esetében az jelent újdonságot, hogy kifejezetten gazdasági követeléseik vannak. Ez tekinthető az alkotmányelméletek egyik új kihívásának, ám ezt a globális történeti kontextus vakfoltja okozza, ugyanis a szociális és demokratikus jogok kiterjesztésének egyidejűsége kizárólag erre a periódusra és csak a fejlett világra jellemző. A következő általa megjelenített szempont a probléma kezelésének módjára vonatkozott. E mozgalmak saját kormányaikhoz intéznek szélesebb körű részvételi lehetőség biztosítására irányuló követeléseket, mert a létező eszközök nem elegendőek ahhoz, hogy rábíriák a kormányaikat a létüket fenyegető bizonytalansági tényezők figyelembe vételére, a gazdasági szereplők prioritásai helyett. Gagyi feltette azt a kérdést, hogy ha áthelyezzük ezt a feszültséget a nemzetközi szintésre, akkor ott nem jelentkezik-e ugyanez az ellentmondás. Véleménye szerint a jelenlegi globális, illetve politikai elitek által működtetett nemzetközi intézmények keretein belül termelődnek ki azok a feszültségek, amelyek következtében több részvételt követelnek ezek a mozgalmak, és nincsen olyan társadalmi erő, amely képes lenne olyan intézmények létrehozására, amelyek vállalják a konfrontációt a hatalmi intézményekkel.

A harmadik, „Egyenlőség” című szekció elnöke Bencze Mátyás volt. Az első előadó, Szikra Dorottyia bemutatta, hogy az utóbbi öt év szociálpolitikája milyen hatással volt a társadalmi egyenlőtlenségekre. Kétségtelen, hogy a társadalom szétszakadt, a fejlemények legnagyobb vesztesei a munkanélküliek és a kisgyermekes családok, és a hat éven aluli gyermekek szegénységének alakulását tekintve 2013-ra Romániával egy szintre került Magyarország. Rámutatott arra, hogy egyáltalán nem evidens, hogy egy autokratikus rezsim egyenlőtlenségeket fokozó

politikát folytasson, mivel túlhatalmának köszönhetően az egyenlősítő politikát is választhatná. Ellenben a magyar kormány a jóléti államokkal szemben definiálja önmagát, célkitűzésévé vált a munkalapú társadalom elvének kidolgozása, ami az egyenlőtlenségek több típusát is eredményezi. Ez az irány szembe megy az EU szociális kérdésekben vallott értékeivel, az pedig további bonyodalmat okoz, hogy e célokat bebetonozta az Alaptörvénybe, ami korlátozza a későbbi változtatások lehetőségét. Ismertette a foglalkoztatáspolitikát, valamint a család- és a szociálpolitika elkülönítéséből adódó problémákat. Megoldásként az egyértelműen definiált egyenlősítő, mobilitást lehetővé tevő szakpolitikai megközelítések bevezetését szorgalmazta.

A következő előadó, Mráz Attila összevetetett a liberális és a konzervatív-populista álláspontot. A liberális álláspontot a maximalizmussal jellemezte. Az alkotmányozó kötelessége a kisebbségek védelme: a helyes védelmi szintet a lehető legkiterjedtebb tartalom, legmagasabb szabályozási szint, és az elégségesen hatékony kikényszerítő jelenti. Az alkotmányozó kötelezettségei tagak, a törvényhozó kötelezettségei és demokratikus felhatalmazása szűk. A konzervatív-populista álláspontot a minimalizmussal írta le. Az alkotmányozó kötelessége a kisebbségek minimális védelme: a helyes védelmi szintet a lehető legszűkebb alkotmányos tartalom, törvényi szabályozási szint és elégségesen hatékony kikényszerítő jelenti. Itt az alkotmányozó kötelezettségei szűkek, a törvényhozó demokratikus felhatalmazása pedig tág, viszont a kötelezettségei viszonylag szűkek. Mráz szerint egy jövőbeli alkotmányozás kritériuma, hogy a két oldal között erőegyensúly alakuljon ki, mert ennek elérése nélkül el sem fogunk jutni az alkotmányozásig. Arra kereste a választ, hogy egy ilyen alkotmányozási folyamatban mit kell megtennie a liberális oldalnak ahhoz, hogy morálisan elfogadható módon járjon el. A dilemma az, hogy a liberálisnak alább kell adnia a maximális védelmi szintből, a konzervatívoknak pedig a minimálisnál magasabbra kell helyezni a szintet. Csak hogy olyan alkotmányozási folyamatról lehet szó, amelyben liberális oldalról nézve a tárgyalópartner érvei az ésszerűség keretein túl helyezkednek el. Kérdéses, hogy elfogadhatunk-e egy első ránézésre jobb, de illegitim alkotmányt, illetve mi lesz az a védelmi szint, amelyet elfogadhatunk az egyenlő bánásmódhoz való jog tekintetében? Álláspontja szerint minimalizálni kell a kockázatot, valamint törekedni kell arra, hogy az új alkotmányos

BÓDIG SZERINT A GLOBALIZÁCIÓ POLITIKAI HATÁSAIRA ÉS A HATALOMVESZTÉS ÉLMÉNYÉRE ADANDÓ MEGFELELŐ REAKCIÓ AZ AUTORITATÍV KOMPETENCIÁK ÚJRAELOSZTÁSA A NEMZETKÖZI, A NEMZETI ÉS A LOKÁLIS INTÉZMÉNYEK KÖZÖTT

berendezkedésben is rendelkezésre álljanak a jogfejlesztés lehetőségei, és célul kell kitűzni a kár minimalizálását is.

E két előadáshoz Kovács Kriszta fűzött kommentárt: azon a kérdésen keresztül közelítette meg az elhangzottakat, hogy milyen állami kötelezettségek fakadnak az egyenlő méltóságból, és hol kezdődik a kompetitív politika területére tartozó családpolitika. Amikor egy törvény vagy szabály olyan tulajdonság alapján diszkriminál, amelyen az érintett személy nem tud változtatni – vagy racionálisan nem várható el, hogy változtasson rajta – igazságtalan egyenlőtlenség jön létre. Ezzel párhuzamban állította a generációkon átívelően újratermelendő egyenlőtlenségeket, amelyek szintén igazságtalanok, ezért a politikai közösségnek erkölcsi kötelessége a leszakadó társadalmi rétegekről való gondoskodás. Rámutatott, hogy Magyarországon olykor maguk a szociálpolitikai intézkedések eredményeznek hátrányos

megkülönböztetést. Az Alaptörvény intézményesíti a diszkriminációt, mert bár általános felhatalmazást ad a törvényhozónak az esélykiegyenlítésre, de ez egészült a társadalmi felzárkózás fogalmával, amelyet a kormányzat a szegregált iskolák fenntartására használ. Emellett tartalmaz egy listát azon csoportokról, akiket jogosultnak tart az esélykiegyenlítésre, viszont több veszélyeztetett csoportot nem említ. Az állami kötelezettségvállalás mértékét az Alkotmánybíróság relativizálta, amikor döntésében kimondta, hogy nem lehet népszavazás során dönteni a férfiak negyvenévi munkaviszony utáni nyugdíjazásáról, ellenben a nők nyugdíjjogosultsága az Alaptörvényből ered, tehát az alaptörvényi esélykiegyenlítés tartalma csak annyi, amennyit a parlamenti többség törvényben jóváhagy.

A negyedik szekció a „Politikai közösség” címet viselte, a szekcióelnök Feischmidt Margit volt. Az első előadó, Pogonyi Szabolcs azt a kérdéskört járta körül, hogy az európai integráció során az EU új tagállamai által vállalt jogi, normaalkotási kötelezettségek milyen hatással voltak kifejezetten az állampolgársági politikára. Hangsúlyozta, hogy bár az állampolgárságról szóló európai egyezményben megjelenik az etnikai megkülönböztetésre vonatkozó tilalom, de a magyarázó jelentés szerint a nyelv és a kultúra alapján történő megkülönböztetés nem minősül etnikai diszkriminációnak. Továbbá, egy bizonyos ország területén élők gyorsabb honosítása érdekében bármiféle megkülönböztetés alkalmazható. A jelentés szövege szerint az állampolgárság nem etnikai

viszony, hanem jogi. Ez azt jelenti, hogy az állampolgárságot nem szabad etnokulturális identitáshoz kötni, de azt is jelenti, hogy nem számít etnikai diszkriminációnak a honosítás során a kedvezmények megítélése korábbi állampolgárság vagy a felmenők állampolgársága alapján, mivel ezek a körülmények nem etnikai hovatarozástól függenek. Tehát, a kedvezményes honosítást nyelvhez, valamint adott állampolgársággal rendelkező felmenőkhöz köthetjük, adott országra korlátozhatjuk, és mindez nem minősül etnikai megkülönböztetésnek. Pogonyi következtetése szerint az etnikai diszkrimináció a nemzetközi jogi normákban helytelenül van kodifikálva. Mindent figyelembe véve nem tartja elvárhatónak az Európai Uniótól, hogy az etnikailag motivált állampolgársági rezsimeket kordában tartsa, miközben a nyugat-európai államok is hasonló felfogást alkalmaznak.

A következő előadó, Nagy Boldizsár azt kívánta bemutatni, hogy az állampolgárság ma úgy működik, mint egy stigma, és a külföldi állampolgár megbízhatatlanságának vélelme a mai napig áthatja a jogrendszereket. A beutazás vagy bevándorlás általános tilalma mellett a belépés/letelepedés engedélyezése mint kivétel jelenik meg, amely vagy vízummentesség, vagy konkrét vízum formáját ölti – tehát olyan, mint egy kollektív stigma. Bemutatta a jelenkori Magyarország állampolgárainak öt, eltérő terhekkel és privilégiumokkal e csoportját. Mindemellett arra jutott, hogy az Alaptörvény koncepciója a politikai közösség mibenlétéről zavaros; a nép, a nemzet és a politikai közösség egymáshoz való viszonya ellentmondásos. A kulturális-etnikai „nemzet” már nem az állampolgárok összessége, mert beletartoznak a határon túl és a diaszpórában élők is, akik más államok polgárai. A szavazópolgárok összessége mint meghatározás is problémás, mert a politikai közösség helyébe egy, a birodalmi logikának megfelelő, különböző etnikumú és különböző országokban lakó, de magyarországi választójoggal ténylegesen rendelkező populáció lépett. E konstrukció veszélyeit Nagy abban látja, hogy az állampolgárság lehetővé teszi az általánosított előítéletek érvényesítését, és a vég nélkül öröklődő, területhez nem kötődő állampolgárság a politikai közösség önrendelkezésének, a demokráciának az alapjait támadja, mert a jogalkotó megválasztását részben olyanokra bízta, akiket az általa alkotott jog nem kötelez semmire.

Tóth Judit kommentárjában a rendező elvek kiválasztásakor jelentkező kategorizálás veszélyeire hívta

fel a figyelmet, hiszen kizárja az egyéniesítést, és a politikai vezetőket a rövid távú politikai nyereségek maximalizálására inspirálja. Továbbá, a rendező elvek nagyban befolyásolják a közösség identitását és a közösségen belüli kapcsolatokat, azonfelül az egyén és a közösség kapcsolatát is. A probléma jelentős a gyakorlatban, mert az elmúlt két évben már hatvanöt személy állampolgárságának visszavonására került sor; úgy, hogy 1993 és 2013 között ez a szám nulla volt. A rendező elvek tetszőleges összemixelésének eredménye az emberi méltóság sérelme, de az állampolgársági jogegyenlőség elve, valamint a nemzetközi jogelvek is sérülnek. Tóth szerint is etnikai alapú nemzetépítés zajlik, aminek következménye a diszkrimináció tilalmának megsértése, a reetnicizálás, az sajátos jogi eszközökkel történő etnikai tisztogatás, illetve mindezzel összefüggésben bizonyos csoportok kirekesztése.

Az utolsó szekció – amely az „Alkotmányos intézmények” címet viselte – Kovács Ágnes elnöklétével zajlott. Első előadóként Halmai Gábor hasonlított össze az 1989-es és a 2011-es alkotmány viszonyát a nemzetközi és az európai uniós jog helyzetével, a „két” alkotmánybíróság gyakorlatán keresztül. A 89-es alkotmány esetében ezt a viszonyt a nemzetközi és a hazai jog szigorúan duális viszonyát tükröző rendszerként értelmezte az Alkotmánybíróság. Ezen lényegében nem változtatott az Alaptörvény sem, de kérdésként merül fel, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezményének ki a végső értelmezője. Magyarország törvényi rangot tulajdonít az EJEE-nek, de nem tartja közvetlenül alkalmazhatónak, ezért nem lehet köz-

vetlenül az egyezményre hivatkozva adni be kereseteket, indítványokat a bíróságokhoz és az AB-hoz. Az AB alkotmányértelmezése során kezdetektől fogva hivatkozott az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatára. Halmai az AB 98%-os mértékű, visszamenőleges különadóról hozott döntésen keresztül mutatta be, hogy az Alaptörvény hatályba lépése óta hogyan változott a hivatkozási tendencia. Az indítványt egy ilyen ügyet tárgyaló bíró nyújtotta be, mert álláspontja szerint a különadó sérti az emberi méltósághoz és a tulajdonhoz való jogot, és a különadót rögzítő 2010-es törvény nemzetközi szerződésbe ütközik. A testület visszautasította az egyszer már alkotmányellenesnek nyilvánított törvény vizsgálatát. Halmai szerint a mostani testület döntéseivel szemben rendszeresen különvéleményt nyilvánító bírák részéről a súlyos kompromisszum vállalása volt valószínűleg az ára annak, hogy legalább a nem-

NAGY BOLDIZSÁR AZT KÍVÁNTA BEMUTATNI, HOGY AZ ÁLLAMPOLGÁRSÁG MA ÚGY MŰKÖDIK, MINT EGY STIGMA, ÉS A KÜLFÖLDI ÁLLAMPOLGÁR MEGBÍZHATATLANSÁGÁNAK VÉLELME A MAI NAPIG ÁTHATJA A JOGRENDSZEREKET

zetközi szerződésbe ütközést és a kifogásolt rendelkezés általános alkalmazási tilalmát megállapíthatja a bírák többsége, de a döntést beárnyékolja, hogy a többség nem vállalta az AB korábbi gyakorlatának fenntartását a szabályozás emberi méltóságot sértő voltát illetően. Halmai konklúziója szerint a politikai értelemben a kormányhoz lojális testület azért ragaszkodik a kötelező nemzetközi jogi egyezmények és uniós kötelezettségek tiszteletben tartásához az indokolásában, mert a bírák fontosnak tartják kifejezni a jogászok szakmai közössége iránti lojalitását is.

A következő előadó, Hack Péter az elmúlt öt év büntetőpolitikai lépéseinek jogállamiságra vonatkozó hatásairól beszélt; azt vizsgálva, hogy a kormányzat által bevezetett reformok helyes feltevésekből indultak-e ki, és eredményeik igazolhatóak-e. Az új büntetőpolitika kezdete 2009-re vezethető vissza, amikor két országgyűlési képviselő a „súlyos, erőszakos bűncselekmények drámai emelkedésére” hivatkozással a büntetések szigorítása végett előterjesztette a „három csapás”-ként ismert javaslatot. A regisztrált bűncselekményre vonatkozó statisztikai adatok viszont nem támasztják alá azt az állítást, hogy nőtt volna a súlyos, erőszakos bűncselekmények száma. A 2010-es választások után már a választói akarral legitimálták – az adatokat figyelmen kívül hagyva – a büntetőpolitikai fordulatot, és a közbiztonságot javítani hivatott törvénymódosításokat vezettek be. Ide sorolható az ügyészségre vonatkozó törvény, az új szabálysértési törvény, az új büntető törvénykönyv és a határozással kapcsolatos bűncselekményekről szóló szabályozás is. E törvények következtében olyan kihívásokkal került szembe a jogállam, amelyek közepette lehetetlenné válik a számonkérés. Ilyen kihívás például a kontroll nélküli ügyészi szervezet létrehozása, a szabadságelvonás lehetőségének kiter-

jesztése a szabálysértési ügyekben a büntető eljárás garanciái nélkül, a fiatalkorúakkal kapcsolatos szabálysértési és büntetőjogi szabályok bizonytalan jogfogalmai, a kötelező életfogytiglani szabadságvesztés kiszabása, a szituációs jogos védelem szabályai, a vagyoni elleni bűncselekmények körének meghatározása, valamint az eljárás a határozással kapcsolatos bűncselekmények esetén. Az elszámoltathatlanság következményei rendszerszintűnek tekinthetők.

Az előadáshoz fűzött kommentárjában M. Tóth Balázs fűzött abból a kérdésből indult ki, hogy az AB mennyire képes védeni a demokráciát: ténylegesen védi, vagy csak eljuttassa a védelmező szerepét – és ha nem védi, akkor a transznacionális fórumok megteszik-e ezt az AB helyett, képesek-e megtenni, illetve helyes-e, hogy megtegyék. Álláspontja szerint az AB nem jelent hatékony jogvédelmi fórumot, hiszen ha a kormányzat akarataival ellentétes döntés születik, akkor a vitatott kérdést az Alaptörvény módosításával oldják meg. A luxemburgi bíróságot a hatáskörhiány miatt kevésbé tartja hatékonynak, Strasbourg pedig csak egyéni – és nem rendszerszintű – problémákat tud megoldani. A büntetőpolitika kérdéskörében problematikusnak találta a fiatalkorúakat érintő szabályozási változásokat, hiszen sértik az ENSZ gyermekjogi egyezményét. Negatív következménynek tartja azt is, hogy – miközben a büntetés-végrehajtási intézmények túlszűfoltak – sok esetben a büntetőeljárások során, illetve az ügyészségi döntésekkel szemben nincs jogorvoslati lehetőség, vagyis nem érvényesülnek a jogállamiság és a jogbiztonság alkotmányos garanciái.

A konferenciát Sólyom Péter köszönő szavai zárták, aki egyben bejelentette azt is, a konferencián elhangzott előadásokból kötet jelenik meg, amely remélhetőleg további vitákra, párbeszédre ad majd lehetőséget a felvetett kérdések kapcsán.

VANNAK TEHÁT OLYAN
ÜGYEK, AMELYEK VALÓSZÍNŰ-
LEG AZÉRT NEM KERÜL-
NEK A TESTÜLET ELÉ, MERT
AZ ÉRINTETTSÉG – ALKOT-
MÁNYBÍRÓSÁG ÁLTAL MEG-
KÖVETELT – IGAZOLÁSA NEM
TELJESÍTHETŐ